

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

گروه علوم تربیتی

پایان نامه ی کارشناسی ارشد رشته ی تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش
تحلیل و تبیین مبانی معرفت شناختی ابن سینا و دلالت های تربیتی آن

استاد راهنما:

دکتر حسنعلی بختیار نصرآبادی

استاد مشاور:

دکتر رضاعلی نوروزی

پژوهشگر:

کمال نصرتی هشی

تیر ماه ۱۳۹۲

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و
نوآوری های ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه متعلق به
دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

گروه تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی گرایش تاریخ و فلسفه

آموزش و پرورش آقای کمال نصرتی هشی تحت عنوان

تحلیل و تبیین مبانی معرفت شناختی ابن سینا و دلالت های تربیتی آن

در تاریخ 1392/04/18 توسط هیات داوران زیر بررسی و با درجه به تصویب نهایی رسید

1- استاد راهنمای پایان نامه دکتر حسنعلی بختیار نصرآبادی با مرتبه دانشیار

امضاء

2- استاد مشاور پایان نامه دکتر رضاعلی نوروزی با مرتبه استادیار

امضاء

3- استاد داور داخل گروه دکتر محمد حسین حیدری با مرتبه استادیار

امضاء

4- استاد داور خارج از گروه دکتر ابراهیم رضایی با مرتبه استادیار

امضاء

سپاس خدای یکتایم را که وجودش مایه‌ی امیدواری است و یادش تنها دلیل آرامش. خداوندی که بندگی او زیباترین جلوه‌ی آزادی و تقدیس و ستایش شایسته‌ی او باعث پرواز از خاک به افلاک است. سپاس از مهر بی‌پایان پدر و مادر عزیزم که شرایط تحصیل و گام نهادن در مسیر علم‌آموزی را برایم فراهم کردند و با سپاس از زحمات بی‌دریغ اساتید محترم راهنما جناب آقای دکتر حسنعلی بختیار نصرآبادی و همچنین راهنمایی‌های ارزنده استاد محترم مشاور جناب آقای دکتر رضاعلی نوروزی و تمام کسانی که با حمایت‌های خویش اینجانب را در تدوین این پایان‌نامه یاری رساندند.

چکیده

هدف این پژوهش تحلیل و تبیین مبانی معرفت‌شناختی ابن‌سینا و دلالت‌های تربیتی آن بود. بدین صورت که دیدگاه‌های ابن‌سینا در باب مبانی معرفت‌شناسی مورد تحلیل قرار گرفت و در مرحله بعد بر اساس مبانی معرفت‌شناسی ایشان به استنباط دلالت‌های تربیتی آن در خصوص اهداف، اصول، و روش‌های تربیتی پرداخته شد. این پژوهش که از جمله طرح‌های تحقیق کیفی به شمار می‌رود، و چنانچه که بر مبنای رابطه عمیق بین مباحث فلسفی (مبانی معرفت‌شناسی) و تعلیم و تربیت شکل گرفته، برای تجویز نوع خاصی از یافته‌های تربیتی با روش توصیفی - تحلیلی، از تجزیه و تحلیل اسناد مانند محتویات نوشتاری، کتب، مقالات و پایان‌نامه‌ها یا هر نوع نوشتار معتبر استفاده شد و در نهایت نتایج بدست آمده بدین صورت بود که ضمن تبیین دیدگاه ابن‌سینا درباره مبانی معرفت‌شناسی که بصورت معرفت‌حسی، تخیلی، عقلی و شهودی بود و با تشریح مقوله‌های مطرح در این حوزه، ارائه تعلیم و تربیت مرتبط با این مباحث به صورت یک چهارچوب پیشنهادی در قالب اهداف، اصول و روش‌ها بود که نتایج حاصل از انجام پژوهش حاضر در بحث اهداف تعلیم و تربیت با توجه به مبانی معرفت‌شناسی ایشان، نشان داد که هدف غایی تعلیم و تربیت رسیدن به سعادت است، و اهداف واسطه‌ای در راستای هدف غایی مورد بررسی قرار گرفت. اصول تعلیم و تربیت نیز بنابر مبنای معرفت‌شناسی ایشان در نظر گرفته شد. و سرانجام روش‌های تعلیم و تربیت نیز مبتنی بر مبانی معرفت‌شناسی بدست آمد که شامل روش بکارگیری فعال حواس، حفظ و بخاطر سپردن، تکرار و تمرین، پرورش و جهت‌دهی تخیل، پرورش قوای عقلی، روش تلفیقی و روش‌های آموزش انفرادی بود.

کلید واژه‌ها: ابن‌سینا، معرفت‌شناسی، اهداف تربیت، اصول تربیت، روش‌های تربیت.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات پژوهش

- ۱-۱- مقدمه ۱
- ۲-۱- شرح و بیان مسأله پژوهش ۲
- ۳-۱- اهداف پژوهش ۴
- ۱-۳-۱- هدف کلی ۴
- ۲-۳-۱- اهداف جزئی ۴
- ۴-۱- سوال‌های ویژه تحقیق ۵
- ۵-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق ۵
- ۶-۱- روش تحقیق ۶
- ۱-۶-۱- جامعه، نمونه و روش گردآوری داده ها ۶
- ۷-۱- تعریف مفاهیم ۸

فصل دوم: ادبیات تحقیق

- ۱-۲- مقدمه ۱۰
- ۲-۲- سیر تاریخی معرفت یا شناخت ۱۰
- ۱-۲-۲- فلاسفه قبل از سقراط و پیدایش سوفیسم ۱۱
- ۲-۲-۲- سقراط، افلاطون، ارسطو ۱۲
- ۳-۲-۲- فلسفه عصر هلنیسم (متأخرین حکمای قدیم) ۱۴
- ۱-۳-۲-۲- فلسفه اپیکوری ۱۵
- ۲-۳-۲-۲- فلسفه رواقی ۱۵
- ۳-۳-۲-۲- مکتب شکاکان (سپتی سیسم) ۱۶
- ۴-۲-۲- مسأله شناخت نزد فلاسفه اسلامی ۱۷

عنوان	صفحه
۳-۲- درآمدی بر زندگی ابن سینا.....	۱۷
۴-۲- گرایشات ابن سینا.....	۲۰
۱-۴-۲- قرآن.....	۲۰
۲-۴-۲- فلسفه.....	۲۰
۳-۴-۲- هستی شناسی و خداشناسی.....	۲۱
۴-۴-۲- جهان شناسی (نظریه فیض یا صدور).....	۲۲
۵-۴-۲- پزشکی.....	۲۳
۶-۴-۲- علم لغت.....	۲۴
۷-۴-۲- منطق.....	۲۴
۸-۴-۲- عرفان و تصوف.....	۲۵
۹-۴-۲- موسیقی.....	۲۶
۱۰-۴-۲- شعر و شاعری.....	۲۶
۵-۲- آثار و تألیفات ابن سینا.....	۲۷
۶-۲- شاگردان ابن سینا.....	۲۷
۱-۶-۲- ابو عبید جوزجانی.....	۲۷
۲-۶-۲- بهمنیاربن مرزبان.....	۲۷
۳-۶-۲- ابوعبدالله معصومی.....	۲۸
۴-۶-۲- ابومنصور حسین بن محمد بن عمر زیله اصفهانی.....	۲۸
۵-۶-۲- خیام نیشابوری.....	۲۸
۷-۲- مخالفان و معاندان ابن سینا.....	۲۸
۸-۲- دیدگاه های اندیشمندان برجسته اسپانیا در باب ابن سینا.....	۲۹
۱-۸-۲- کروت ارناوندز.....	۳۰
۲-۸-۲- رامون گرو.....	۳۱

۳۲.....	۲-۸-۳- لومبا فوئنتس
۳۳.....	۲-۸-۴- آندرس سکویا.....
۳۳.....	۲-۹- جایگاه ابن سینا در اروپا.....
۳۴.....	۲-۱۰- تحقیقات و پژوهش های انجام شده.....
۳۷.....	۲-۱۱- خلاصه فصل دوم

فصل سوم: مبانی معرفت شناسی ابن سینا

۳۹.....	۳-۱- مقدمه
۴۰.....	۳-۲- شمایی از آرای ابن سینا در باب نفس
۴۰.....	۳-۲-۱- تعریف نفس.....
۴۲.....	۳-۲-۲- مراتب نفس و قوای آن
۴۲.....	۳-۲-۲-۱- نفس نباتی
۴۳.....	۳-۲-۲-۲- نفس حیوانی
۴۳.....	۳-۲-۲-۳- نفس انسانی
۴۴.....	۳-۳- ادراک و اقسام آن
۴۴.....	۳-۳-۱- ادراک
۴۵.....	۳-۳-۱-۱- ادراک حسی
۵۰.....	۳-۳-۱-۲- ادراک تخیلی
۵۰.....	۳-۳-۱-۳- ادراک عقلی
۵۱.....	۳-۳-۱-۳-۱- عقل عملی
۵۷.....	۳-۳-۱-۳-۲- عقل نظری
۵۷.....	۳-۳-۱-۳-۱- مراتب عقل نظری
۶۱.....	۳-۴- مراتب چهارگانه عقل نظری و آیه مبارکه نور.....
۶۲.....	۳-۵- ارتباط بین قوای عقل نظری

۶۳.....	۳-۶- عقل فعال و دلایل اثبات وجود آن.....
۶۴.....	۳-۷- چگونگی اتصال نفس به عقل فعال
۶۶.....	۳-۸- اتصال با عقل فعال و مسأله خطا.....
۶۷.....	۳-۹- سرشت قوه مفکره و چگونگی کارکرد آن
۶۹.....	۳-۱۰- اهمیت عقل از نظر ابن سینا.....
۶۹.....	۳-۱۱- ابن سینا و اهمیت نفس ناطقه
۷۰.....	۳-۱۲- ابن سینا و کمال نفس ناطقه.....
۷۰.....	۳-۱۳- نقش معرفتی عقل در سعادت‌مندی انسان
۷۱.....	۳-۱۴- ناتوانی عقل نظری از نظر ابن سینا.....
۷۳.....	۳-۱۵- شهود عرفانی از نظر ابن سینا و تأیید طریق مشاهده.....
۷۵.....	۳-۱۶- بررسی نسبت تفکر عقلانی و شهود عرفانی از نظر ابن سینا

فصل چهارم: دلالت‌های تربیتی

۷۹.....	۴-۱- مقدمه
۷۹.....	۴-۲- اهداف تربیت سینوی
۸۱.....	۴-۲-۱- هدف نهایی و کلی در تربیت سینوی
۸۱.....	۴-۲-۱-۱- اتصال به عقل فعال و رسیدن به سعادت «نزدیکی به خداوند»
۸۲.....	۴-۲-۲- اهداف فرعی تربیت سینوی
۸۲.....	۴-۲-۲-۱- رشد و تکامل نفس
۸۴.....	۴-۲-۲-۱-۱- رشد و استکمال قوای حسی
۸۴.....	۴-۲-۲-۲-۱- رشد و استکمال قوای تخیلی
۸۵.....	۴-۲-۲-۳-۱- رشد و استکمال قوای عقلی
۸۶.....	۴-۲-۲-۵-۴- دست یابی به معارف از طریق شهود و توجه به رشد این قوه در فراگیران
۸۷.....	۴-۳- اصول تربیت سینوی

عنوان	صفحه
۱-۳-۴- اصل پرورش توأم جسم و نفس	۸۸
۲-۳-۴- آموزش بصورت عملی	۸۹
۳-۳-۴- اصل تعقل و اندیشه ورزی	۹۰
۴-۳-۴- اصل در نظر داشتن محدودیت های عقلی	۹۰
۵-۳-۴- توجه به ضرورت ادراک عقلی به عنوان یک پیشنیاز در ادراک شهودی در تربیت فراگیران	۹۱
۶-۳-۴- تهذیب و تذکيه	۹۱
۷-۳-۴- ارزشمندی علم ، تعلیم و تعلم	۹۲
۸-۳-۴- بالا رفتن در مراتب معرفت	۹۳
۹-۳-۴- توجه به معیارها	۹۳
۱۰-۳-۴- اسناد	۹۳
۱۱-۳-۴- وحدت غایی علوم	۹۴
۱۲-۳-۴- طرد حصر معرفت به تجربه و جامع نگری در علم	۹۵
۱۳-۳-۴- تناظر مراتب علم با نیازهای آدمی	۹۶
۱۴-۳-۴- توجه به تفاوت های فردی	۹۷
۱۵-۳-۴- تاکید بر تدریجی بودن تربیت	۹۸
۱۶-۳-۴- اصل ارشاد و راهنمایی فراگیران	۹۹
۱۷-۳-۴- ایجاد محیط و شرایط مناسب	۹۹
۱۸-۳-۴- داشتن صفات هدایتگری	۱۰۰
۴-۴- روش های تربیت سینوی	۱۰۰
۱-۴-۴- روش های به کارگیری فعال حواس	۱۰۱
۲-۴-۴- حفظ و به خاطر سپردن	۱۰۲
۳-۴-۴- تکرار و تمرین	۱۰۳
۴-۴-۴- روش پرورش و جهت دهی تخیل و خلاقیت	۱۰۴

۱۰۴.....	۱-۴-۴-۴ - داستان پردازی.....
۱۰۵.....	۲-۴-۴-۴ - پرسش و پاسخ و پرورش پرسشگری.....
۱۰۶.....	۳-۴-۴-۴ - ساختن محیط خلاق.....
۱۰۶.....	۴-۴-۴-۴ - فرضیه سازی.....
۱۰۶.....	۵-۴-۴-۴ - روش های پرورش قوای عقل.....
۱۰۷.....	۱-۵-۴-۴ - سیر عقلانی.....
۱۰۷.....	۲-۵-۴-۴ - آموزش جستجوگرایانه و تقویت فکر و اندیشه.....
۱۰۸.....	۳-۵-۴-۴ - علم آموزی یا کسب دانش (اعطای بینش).....
۱۰۹.....	۶-۴-۴-۴ - روش های تلفیقی.....
۱۰۹.....	۷-۴-۴-۴ - روش های آموزش انفرادی.....
۱۱۰.....	۱-۷-۴-۴ - تکلیف به اندازه وسع.....
۱۱۰.....	۲-۷-۴-۴ - شهود یا مشاهده حضوری و باطنی.....

فصل پنجم: نتیجه گیری

۱۱۴.....	۱-۵ - مقدمه.....
۱۱۴.....	۲-۵ - نتیجه گیری.....
۱۲۲.....	۳-۵ - پیشنهادها.....
۱۲۵.....	منابع و مأخذ.....

فهرست شکل ها

صفحه	عنوان
۱۱۹.....	شکل ۵-۱: نمودار نظام معرفت‌شناسی در حکمت سینوی.....
۱۲۰.....	شکل ۵-۲: نمودار اهداف تربیت سینوی
۱۲۱.....	شکل ۵-۳: نمودار اصول تربیت سینوی
۱۲۲.....	شکل ۵-۴: نمودار روش های تربیت سینوی.....

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۲۷.....	جدول ۱-۲: آثار و تألیفات ابن سینا.....

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه

بخاطر اینکه نظام آموزش و پرورش به عنوان موثرترین عامل توسعه و پیشرفت جوامع امروزی مطرح است توجه و انجام تحقیقاتی گسترده در این زمینه از جمله نیازهای مبرمی است که در تمام کشورهای جهان احساس می شود. لذا در این پژوهش هم بخاطر جایگاه و اهمیت والای نظام تعلیم و تربیت، با مبنا قرار دادن مبانی معرفت شناسی ابن سینا به استنباط دلالت های تربیتی پرداخته می شود چرا که معرفت شناسی بیانگر ارزش تمام افکار فلسفی و علمی انسان ها می باشد و تا مسائل مربوط به شناخت به صورت قطعی روشن نگردد هیچ مکتب فلسفی و علمی حائز ارزش نخواهد بود (ابراهیمیان، ۱۳۷۲: ۲۱) و چون معرفت شناسی نیز شاخه ای از فلسفه شناخته می شود که با روش های تدریس و یادگیری «تعلیم و تربیت» رابطه نزدیکی دارد (گوتک، ۱۳۸۰: ۷) در ادامه به بررسی مبانی معرفت شناسی ابن سینا پرداخته می شود. چون ابن سینا به عنوان یکی از دانشمندان بزرگ در تمدن و فرهنگ اسلامی می باشد که از مدافعان فلسفه ارسطویی بشمار می رود و هرگز در این حد توقف نکرد و خود نیز افکار بدیع و تازه ای به جهان حکمت عرضه داشت، بصورتی که در تاریخ قرون وسطی چهره او از بسیاری جهات یگانه گردید و در میان فلاسفه مسلمان نه تنها در آن زمان چهره ای یگانه داشت بلکه تا عصر حاضر از برجسته ترین فیلسوفان اسلامی به شمار می رود او نظام فلسفی استوار و کاملی بوجود آورد که علی رغم حملات و اعتراضات غزالی و فخرالدین رازی و دیگران قرنها بر میراث فلسفه اسلامی مسلط شد. و از آنجائی که ابن سینا فیلسوف بزرگ اسلامی دارای ابتکارات و نظرات بدیعی در فلسفه اسلامی می باشد و با ابتکارات خویش جایگاه ویژه ای به فلسفه اسلامی بخشیده است، همینطور در مورد مباحث علم نیز دارای نظراتی است که تا زمان حاضر نیز

مورد توجه فلاسفه بزرگ است، لذا این تحقیق که تحت عنوان «تحلیل و تبیین مبانی معرفت‌شناسی ابن سینا و دلالت‌های تربیتی آن» است به بررسی نظریات او در این باره پرداخته، یعنی نظرات او را از لابلاهای مباحثی که به شناخت‌شناسی مربوط می‌گردد جستجو کرده تا بتواند در مرحله بعد بر اساس مبانی معرفت‌شناسی، نکات تربیتی ارزنده بیرون بکشد و از این طریق بتواند در نظام تعلیم و تربیت کشور موثر واقع شود پس بخاطر جایگاه والای ایشان در فرهنگ و تمدن اسلامی به بررسی دیدگاه‌های ایشان در باب معرفت‌شناسی پرداخته می‌شود.

۲-۱- شرح و بیان مساله پژوهش

معرفت‌شناسی با مفاهیم کلی و بنیادین شناخت سروکار دارد، شاخه‌ای از فلسفه است که با روش‌های تدریس و یادگیری رابطه نزدیکی دارد و با در نظر گرفتن آن برای سیاست‌گذاران آموزشی و معلمان ارزشمند است که با فلسفه‌های مختلف آموزش و پرورش که هدف آنها روشنگر حوزه معرفت‌شناسی است، آشنا شوند و برنامه‌های درسی و روش‌های تدریس را در ارتباط با دیدگاه‌های فلسفی خاص آنها شناسایی کنند (گوتک^۱، ۱۳۸۰: ۷). از این رو نظام فلسفی ابن سینا، به خاطر اینکه عمیق‌ترین و ماندنی‌ترین تاثیر را بر فلسفه اسلامی پس از وی و نیز بر فلسفه اروپایی در سده‌های میانی داشته است و چون فلسفه وی، فلسفه‌ای است ارسطویی با مایه‌های قوی نو افلاطونی که عمدتاً از فلوطین و پروکلس متأثر است (اعرافی، ۱۳۷۷: ج ۱، ص ۲۳۷) مورد بررسی قرار می‌گیرد تا به روشن کردن حوزه معرفت‌شناسی ایشان پرداخته و در روند تربیت فراگیران از نتایج آن استفاده به عمل آورد پس نظام‌های فلسفی مختلف، به تناسب بافت محیطی، تاریخی و آرمان‌های خود جریان تعلیم و تربیت را متأثر نموده‌اند، پژوهش و بررسی جنبه‌های فلسفی در این عرصه و دلالت‌های تربیتی مترتب بر آن از اهمیت بالایی برخوردار است.

تعلیم و تربیت نیز، شاخه‌ای از معرفت‌شناسی است که با بهره‌گیری از یافته‌های روانشناسان، جامعه‌شناسان و داده‌های فرهنگی، دینی و فلسفی و با تکیه بر روش‌های علم و فلسفه، ترکیبی متنوع و در تکاپوی انسجام را پدید می‌آورد (اعرافی، ۱۳۷۷: ج ۱، ص ۱). هر مکتب تربیتی بر باورهای فرهنگی یا دینی و فلسفی تکیه می‌کند، از این رو پژوهش در آراء تربیتی گذشتگان دامنه‌ای گسترده دارد و وادی‌های گوناگونی را در می‌نوردد. در طول تاریخ، به ویژه در سالهای اخیر، تعلیم و تربیت موضوع مناقشات و تعارضات زیادی بوده است. از بسیاری جهات، وجود دیدگاه‌های متفاوت نشانه‌ای از سرزندگی است. مدرسه به عنوان نهادهای اجتماعی کانون تعارضات است. توصیه‌های فراوانی برای اصلاح مدرسه به عمل آمده است. برخی حتی پیشنهاد کرده‌اند که مدرسه به عنوان نهاد اولیه تربیتی باید کنار نهاده شود بعضی دیگر برآنند که مدرسه باید عامدانه ارزش‌های مذهبی و معنوی را به کودکان منتقل کند. در ورای هر یک از پیشنهادهایی که برای اصلاح مدرسه طرح می‌شود، مفروضاتی

^۱ . Gutek

درباره ماهیت عالم، زندگی بنی آدم و جامعه نهفته است با امعان نظر درباره این مفروضات و با توجه به خاستگاه فلسفی شان، می توان شقوق مختلف آموزش و پرورش را کاوید و روشن ساخت (گوتک، ترجمه پاک سرشت، ۱۹۳۵: ۷). که این آشکار می سازد که مبانی مکاتب فکری در شکل دهی انواع نظام های تربیتی، جایگاه والایی در تعلیم و تربیت دارد.

آموزش و پرورش بعنوان موثر ترین عامل پیشرفت جوامع امروزی است. از این رو بررسی و توجه به مسائل آموزش و پرورش مهم ترین و موثر ترین عامل پیشرفت جامعه می تواند ما را در رسیدن به آرمان هایمان یاری نماید. مطالعه علمی نشان می دهد که آموزش و پرورش کشورها، مسائل و دغدغه های متعددی دارد و ایران نیز در داشتن مسائل آموزش و پرورش به نسبت کشورهای دیگر مسائل خاص خود را دارد. نظام تعلیم و تربیت ما در حال حاضر دچار مشکلات جدی در دو زمینه نظری (مبانی) و چالش های عملی (راهبردها و شیوه ها) است. دلیل چنین چالش هایی را می توان در مراحل مختلفی جست و جو کرد، از جمله اینکه بر اساس بررسی های تاریخی، در کشور ما فلسفه تعلیم و تربیت مدون و مکتوب وجود ندارد (کاکوجویاری، ۱۳۸۴: ۷۰) و یا اینکه وام دار نظام های آموزشی دیگر کشورها بوده و مبانی فلسفی آن آینه ای است از آراء و نظرات فلسفی کشورهای غربی، آن هم در کشوری که داعیه های فلسفی - دینی خاصی برای خود دارد. طبیعی است که محصول چنین نظامی دانش آموزانی خواهند بود که با بن مایه های فلسفی - دینی خود بیگانه بوده و در زمینه حل مشکلات خود و جامعه، ناکارآمد می باشد.

از طرف دیگر در سراسر جهان از مدت ها پیش، تغییرات عمده ای در نظام های ملی آموزش در شرف تکوین است. اصلاح کل نظام آموزشی و بخشی از آن در تمام ممالک بدون استثناء در دست اجرا است، آموزش و پرورش همه جا در حال تحول است، نیاز به تغییر در همه جا احساس شده به ویژه در ممالکی که در جستجوی نظام آموزشی متناسب با نیازها و فرهنگ خود هستند (توماس^۱، ۱۳۶۳: ۳) لذا تجدید نظر در فلسفه آموزش و پرورش، هم باید هر چه زودتر مورد توجه خاصی قرار گیرد، زیرا اوضاع اجتماعی و اقتصادی ما به سرعت در حال تغییر و دگرگونی است و بایستی در این زمینه در عین حفظ ملیت خود به عنوان جامعه مستقل، با تمام جوامع و ملت ها روابط سالم و مطلوب برقرار کرد (شعاری نژاد، ۱۳۶۵: ۲۰۲-۲۰۳). همچنین از مسائل دیگر، عدم توجه به علایق و استعداد های فراگیران و تاکید بر آموزش به صورت موضوع محوری و عدم تطابق محتوای آموزشی با مراحل رشد کودک می باشد (آریائی، ۱۳۵۱: ۴۱-۴۵) و در رابطه با اهداف آموزش و پرورش هم می توان گفت که فلسفه آموزش و پرورش در هر جامعه ای متأثر از فلسفه سیاسی، اجتماعی و اعتقادی جامعه است و اهداف آموزش و پرورش در جهان یکسان نیستند بلکه بین کشورها نکات اشتراک و افتراق که گاه متناقض و متضاد هستند وجود دارد و به عنوان یکی از مسائل و مشکلات

^۱ . Thomas

بنیادی آموزش و پرورش قابل تحلیل و تبیین می باشد (شکاری، ۱۳۸۳: ۳۰) و وجود خیلی موارد دیگر در زمره آنها قرار دارد که باعث شده تربیت در جامعه ما با چالش ها و مسائلی زیادی مواجه گردد.

بنابراین با توجه به مسائل و مشکلات ذکر شده و ضرورت پرداختن به فرهنگ بومی در مبانی تربیتی، محقق در پژوهش حاضر به دنبال طرح مبانی و ارائه راه حل هایی در این مورد می باشد. تا اساسی برای غلبه بر این مشکلات، از نظام آموزشی باشد و بخاطر همین راه چاره را برای حل مشکلات ذکر شده، در این دید که به آثار ابن سینا به عنوان یکی از منابع اندیشمندان اسلامی که می تواند در مرتبه عمل موثر واقع شود مراجعه کرده و با تحلیل و تبیین آثار ایشان، چگونگی حصول و کسب معرفت را مشخص نماید تا ایده ای جهت مبانی آموزشی پیشنهاد کند و بتواند از مبانی معرفت شناسی ایشان دلالت های تربیتی (اهداف، اصول و روش های تربیتی) مشخص نماید تا در روند بهبود مشکلات آموزشی موثر واقع شود.

۱-۳- اهداف پژوهش

این پژوهش در صدد آن است که ضمن مطالعه و بررسی دیدگاه معرفت شناسانه ابن سینا با تکیه بر تألیفات و کتب وی و همچنین شروح و مقالاتی که پیرامون فلسفه وی نگاشته شده است. عناصر اصلی تعلیم و تربیت بر مبنای نظام فلسفی حکمت سینوی را تبیین و استدلال نماید.

لذا برای دستیابی بدین منظور اهداف ذیل طراحی و تبیین گشته است.

۱-۳-۱- هدف کلی

این پژوهش در پی آن است که: با تأکید بر مبانی معرفت شناسی فلسفه ابن سینا و تحلیل و تبیین دیدگاه های فلسفی وی به استنباط و تبیین دلالت های تربیتی جهت تدوین یک نظام منسجم تعلیم و تربیت بر اساس عناصر متشکله آن همچون: اهداف تعلیم و تربیت، اصول تعلیم و تربیت و روش تعلیم و تربیت پردازد. بدین سبب هدف کلی آن: تحلیل و تبیین مبانی معرفت شناختی ابن سینا و دلالت های تربیتی آن می باشد. با توجه به هدف فوق اهداف جزئی ذیل تبیین می شود.

۱-۳-۲- اهداف جزئی

- تبیین مبانی معرفت شناسی از دیدگاه ابن سینا
- تبیین اهداف تربیتی ابن سینا با توجه به مبانی معرفت شناسی
- تبیین اصول تربیتی ابن سینا با توجه به مبانی معرفت شناسی

- تبیین روش های تربیتی ابن سینا با توجه به مبانی معرفت شناسی

۱-۴- سوال های ویژه تحقیق

۱. مبانی معرفت شناسی از دیدگاه ابن سینا به چه صورتی می باشد؟
۲. اهداف تربیتی ابن سینا با توجه به مبانی معرفت شناسی چگونه است؟
۳. اصول تربیتی ابن سینا با توجه به مبانی معرفت شناسی چگونه است؟
۴. روش های تربیتی ابن سینا با توجه به مبانی معرفت شناسی چگونه است؟

۱-۵- اهمیت و ضرورت تحقیق

تعلیم و تربیت و ایجاد تحول در آن، بدون پرداختن به جنبه های نظری آن و داشتن تصویر و توصیفی جامع از نظام فلسفی میسر نیست. و در همه اجزای نظام تربیتی اعم از اهداف، اصول، روش ها و.... بنحوی ناظر به فلسفه است، که عناصر تربیتی بر مبنای آن نظام یافته است. که از این رهگذر معرفت شناسی ابن سینا، می طلبد که عناصر تعلیم و تربیت را در قالب یک نظام تربیتی، و به صورت نظری آن تدوین نماید. و در ابتدا به بررسی قلمرو معرفت شناسی ابن سینا پرداخته می شود، زیرا پرداختن به تعلیم و تربیت و عناصر آن بدون شناخت قلمرو معرفت شناسی و روح قوانین حاکم بر آن امکان پذیر نیست.

در ایران علی رغم پیشرفت قابل ملاحظه، کمبود ها و عقب ماندگی ها در حیطه تعلیم و تربیت بسیار است. و علت آن، کم توجهی به مبانی فلسفی در نظام آموزش و پرورش می باشد از این روست که بحث های نظری تعلیم و تربیت مشایی و مسائل مربوط به آن نیز بدون گسترش فلسفه تربیتی آن و بدون طرح و پیشنهاد کردن آن امکان ظهور و بروز پیدا نمی کند. به همین دلیل شاید یکی از کاستی ها و عقب ماندگی ها در نظام تعلیم و تربیت را بتوان در کم توجهی به نظام فلسفی آن جست و جو کرد. لذا با توجه به اخذ کارمایه های نظام های تعلیم و تربیت از قلمرو معرفت شناسی، مطالعه و پژوهش در خصوص آنها و استخراج و استنباط دلالت های تربیتی آنها از ضرورت و اهمیت ویژه ای برخوردار است.

لذا با اهمیت به طرح دیدگاه های نظری مخصوصا دیدگاه های اندیشمندان بنام و تاثیر گذار در جهان اسلام، می توان با مبنی قرار دادن میزان تاثیر گذاری آنها در برهه هایی از تاریخ، بابتی را به روی دست اندرکاران تعلیم و تربیت فعال گشود. تا شاید بتوانند قسمتی از مشکلات تعلیم و تربیت ایستا و کم تحرک کشور را حل نمایند تا طراحان و دست اندرکاران تعلیم و تربیت با توجه به آراء این دانشمندان مسلمان با توجه به فرهنگ اسلامی آن بابتی نو را در مسیر پیشرفت و ترقی که ثمره آن بار

آوردن انسان هایی که از هر لحاظ رشد یافته اند و به کمالات رسیده اند باشد و بتواند بر مشکلات آموزش فائق آمده و در روند آموزش امروزی موثر واقع گردد. طرح اندیشه معرفت شناسی فلسفه ابن سینا در این باب است. و با بررسی معرفت شناسی ابن سینا و توجه به دیدگاه های ایشان در این زمینه می توان شرایطی را برای تربیت دانش آموزان متفکر و نوآور مهیا ساخت که اجرایی شدن آن می تواند پویایی و تحرکی را در تعلیم و تربیت هم در زمینه های مبانی نظری و هم در راه برد های عملی وارد سازد.

و همچنین طرح اندیشه های ابن اندیشمند مسلمان، زمینه را برای بازیابی هویت علمی و فرهنگی جامعه، فراهم می سازد، که به عنوان یک منبع فکری غنی و پر محتوای آموزشی برای فراگیران نظام آموزشی ما می تواند قلمداد شود.

بدین سان این پژوهش به دنبال این است که دلالت های تربیتی معرفت شناسی ابن سینا را در خصوص اجزای نظام تعلیم و تربیت جست و جو و تدوین کند.

۱-۶- روش تحقیق

این بررسی خواهد کوشید اهداف، اصول و روش ها را در قلمرو نظام معرفت شناسی ابن سینا مورد بررسی قرار دهد، که از این طریق شاید بتوان راه را برای تدوین نظریه تربیت سنیوی گشود. آغاز گاه این بررسی طبیعتاً پرداختن به معرفت شناسی در نزد ابن سینا و عناصر تعلیم و تربیت مترتب بر آن، خواهد بود. از آنجا که این پژوهش به لحاظ ماهیت از نوع پژوهشهای بنیادی می باشد که پیرامون مبانی فلسفی انجام می شود تا بر اساس دلالت های تربیتی مترتب بر آن به تبیین ضرورت و جایگاه تربیت و مولفه های آن پردازد، لذا دارای ویژگی دو وجهی توصیفی، تحلیلی است که در زمره پژوهش های کیفی قرار می گیرد تا بر اساس مفاهیم اصلی تشریح شده در نظریه های ابن سینا، به تبیین دلالت های تربیتی پردازد. لذا در پژوهش حاضر با انتخاب موردی مطالعات و آثار ابن سینا سعی بر آن است که به توصیف عینی، واقعی و منظم خصوصیات فکری وی پرداخته و در کنار آن با شناسایی صحیح جهت گیری لحاظ شده در آن، به اقتباس دلالت های تربیتی ایشان رسید. در این پژوهش که بر مبنای رابطه عمیق بین مباحث فلسفی و تعلیم و تربیت ایشان شکل گرفته، برای تجویز نوع خاصی از شیوه تربیتی از تجزیه و تحلیل اسناد مانند محتویات نوشتاری، کتب، مقالات و پایان نامه ها یا هر نوع نوشتار معتبر استفاده شده تا بر مبنای نگرش ها و ارزش های آگاهانه در اسناد تولید شده، استنباط و تحلیل دلالت های تربیتی به روش تحلیل محتوای خلاصه ای، تشریحی و ساختار دهنده، دقیق تر انجام گیرد (یوفلیک^۱، ۱۳۸۲: ۲۴۱).

۱ - ۶ - ۱ - جامعه، نمونه و روش گردآوری داده ها

^۱ - Uwe flick